

ŞAHSİYET İNŞASINDA HZ. PEYGAMBERİN REHBERLİĞİ

Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM
Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Allah'ın son elçisinin yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede yaşadığı coğrafyaya farklı bir hava teneffüs ettirmesi, Müslüman olsun veya olmasın herkes tarafından takdir edilen olağanüstü bir başarıdır. Bu başarıyı hakkıyla anlayabilmek için İslam öncesi toplumsal hayat ile İslam sonrasını karşılaştırmak çok yararlı olur. Bu yapılabildiği takdirde Allah Resulü'nün başarısının ardındaki sebepler ortaya çıkar ve günümüz Müslümanı bunlardan yararlanarak kendisine bir yol çizme imkânı bulur. Nitekim

Hiz. Peygamber'in karşısına yıkanma alışkanlığı olmayan, başlarından bitlerin sıçradığı, diş temizliğinden uzak insanların geldiğini ve onun tuvalet temizlik adabından bile bahsetmek durumunda kaldığını göz önüne alacak olursak, sonraları birer fatih olacak olan ve İslam'ı Kuzey Afrika'dan Anadolu'ya ve Asya'ya kadar taşıyan insanların geçirdiği değişimin ardındaki insan faktörünü idrak edebiliriz.

Kur'an'ı hayata hâkim kılmak

İlahi kitapta Allah her neyi emrediyor ve her neden sakındı-

riyorsa bunların tamamı Hiz. Peygamber'in hayatında gerçekleşmiştir. Namaz kılmayı, zekât vermeyi, dürüstlüğü ve benzeri hususları emreden ne kadar ayet varsa hepsi Allah Resulünce hayata geçirilmiştir. Aynı şekilde gıybet etmekten, zinadan, içkiden ve diğer kötülüklerden sakındıran ne kadar ayet varsa bunlar da hayatının dışındaydı. "...Ben sadece bana vahyedilene uyarım..." (Ahkaf, 46,9.) demesinin istenmesi bu yüzdendir. Dolayısıyla yaşantısını Kur'an'ın emirleri ile yasaklarına uyumlu bir şekilde düzenliyordu. Zaten ter-

Kur'an'da her ne var ise bunların hayata geçirilebileceğini ve bir Müslümanın zorlanmadan Kur'ani bir yaşam tarzı sürdürebileceğini görmüş oluyor, o yapabiliyorsa biz de yapabiliriz anlayışı oluşuyordu.

Bu durum İslam'ı dünyaya anlatma derdi taşıyanlar açısından önemli bir mesaj içermektedir. O da İslam'ı tebliğ etmeye gayret edenlerin öncelikle kendilerinin dini yaşaması gerektiğidir. Bunu yaptıklarında, dinin mesajını ulaştırdıkları kişiler onların yaşantılarından müspet anlamda çok daha fazla etkileneceklerdir. Tersi olduğu takdirde, anlattıklarıyla yaşantısı arasında uyum olmayan birinin anlattıkları olumsuz etki yapacaktır. Çünkü dinleyenler anlatılan kadar yaşantıya da bakmaktadır. Nitekim tabiîn bilginlerinden Vehb bin Münebbih şöyle demiştir: "Amel etmeden davet eden kişi, kirisi olmayan yayla ok atana benzer." (İbn Hacer, Fethu'l-Bârî, III, 110.)

Hz. Peygamber'in Kur'an'ın emirleri doğrultusunda ümmeti eğitime tabi tutması ve rehberlik yapması hususunda pek çok madde zikredilebilir. Bunların öne çıkanları aşağıdaki gibidir:

Hayatı ibadetle yoğurmak

İslam sadece bir inanç sistemi olmayıp inananlardan bazı ibadetleri yerine getirmelerini ister. Bu nedenle Kur'an başta namaz ve oruç gibi kulun belli zaman dilimlerinde eda etmesi gereken kulluk vazifeleri üzerinde hassasiyetle durur. Özellikle de her gün eda edil-

mek durumunda olan namazla ilgili olarak yüz civarında ayet Allah'ın kitabında yer alır. Hz. Peygamber'in de -kulluk görevi olması yanında- hem önemini göstermek hem de etrafındaki müminlere sevdirmek amacıyla bu ibadet üzerinde hassasiyetle durduğunu görmekteyiz. Ayrıca farz namazların eda yeri olarak camiye çok özel bir önem verdiğini tespit ediyoruz. Böylece herkesle rahatça buluşabileceği bir mekân olarak camide gerek sorulara cevap verirken gerekse anlatmak istediği hususları dile getirirken daha fazla insanın öğrenmesine imkân sağlamış oluyordu. Nitekim bunun bereketi olarak, kutlu elçinin anlattığı hususların önemli bir kısmı mescitte kendisini dinleyen sahabilerce aktarılmıştır. Ayrıca cami vesilesiyle tüm Müslümanların birbirleriyle kaynaşmasını temin ediyor ve aradaki bağları güçlendiriyordu. Fakat her şeyden önemlisi, ibadetin nasıl eda edileceğini uygulamalı olarak göstermiş oluyordu. Böylece Allah'ın bir rehber olarak ümmetin önünde görevlendirdiği Hz. Peygamber ibadetlerin önemi ve edası açısından sahabilerine hocalık yapmış oluyordu. Buna bakarak, Hz. Peygamberin hayatının merkezine mescidi aldığını ve büyük oranda buradan gönüllere ulaştığını, ibadet sevgisini kazandırdığını söylemek asla mübalağa olmayacaktır.

Ahlaki değerleri yaşantıya hâkim kılmak

Kur'an, İslam kardeşliğinin güçlü olması için insanlar arası

si olmuş olsaydı, Araplar Hz. Peygamber'in bu çelişkili durumunu görerek anında itiraz ederlerdi. Oysa Müslümanlar bir yana, müşriklerin bile Hz. Peygamber'e "Kur'an'da bunlar emrediliyor, şunlardan da sakındırılıyor ama sen bazen tersini yapıyorsun!" şeklinde bir itiraz yöneltmediğini görmekteyiz. Bu durum esasında, onun yaşayan bir tefsir olarak Kur'an'ı hayata geçirmesinin ve yaşantısıyla örneklik sergileyerek etrafına rehberlik yapmasının en büyük delilidir. Böylece insanlar onun şahsına bakarak emir ve yasaklama türünden

ilişkilerin temel ahlaki ölçülerini çeşitli vesilelerle dile getirir. Müminlerin bu hususlara dikkat etmelerini talep eder. Bu ayetleri beşeriyete aktaran elçi olarak Hz. Muhammed, Kur'an'ın bu emirlerini de kendi hayatına hâkim kılmıştır. Bu nedenle Hz. Peygamber'e bakan bir Müslüman, Kur'an'ın öngördüğü insanın sahip olması gereken ahlaki değerleri Hz. Muhammed üzerinde görebilirdi. Hiç şüphe yok ki bu durum, Resulullah'ın ümmetin önüne rehber olarak konulmasının pratik hayata yansımasydı. Çünkü ona bakmak suretiyle hem nasıl bir Müslüman olunması gerektiğini görüyorlar hem de öyle olmak için çabalıyorlardı. Bu yüzdendir ki erkek olsun kadın olsun bütün sahipler Allah Resulü'nün ahlakını kendilerine örnek alıyorlar, peygamberimizin vefatından sonra da nasıl bir Müslüman olunması gerektiği hususunda tabiîn kuşağını bilgilendiriyorlardı. Hz. Aişe validemizin "Onun ahlakı Kur'an'dı." (Müslim, Müsâfirîn, 139.) demesi esasında bu durumu özetlemektedir.

Adalet ve liyakat

Kur'an, ahlaki değerler bağlamında toplumsal düzenin adalet ile sağlanması üzerinde hassasiyetle durur ve bu konuda onlarca ayet içerir. Zaten bu olmadığı takdirde toplumdaki tüm değerlerin çürüyeceği izahattan varestedir. İş bu noktaya vardıldıktan sonra, söyleminiz ne kadar güzel olursa olsun, pratik hayatta karşılığı olmadığından dolayı insanlar nezdinde bir etki oluşturmaz. Günümüz

İslam ülkelerinin en çok sıkıntı çektiği konuların başında da bu husus gelir. Oysa Hz. Peygamber (s.a.s.) gerek idari yönetim gerekse hukuki meselelerin ele alınmasında her zaman adaleti gözetmiş, getirdiği dinle uyumlu olan yönetim tarzı İslam'ın gönüllerde yer etmesinde çok etkili olmuştur. Zaten cahiliye dönemi insanların en çok şikâyet ettikleri hususların başında adaletsizlik geliyordu.

Bunun yanında Allah Resulü görevlendirmelerde liyakati önceliyordu. Kendisinden görev isteyen Ebu Zer'e buna uygun olmadığını tatlı bir lisanla söyleyerek olumsuz yanıt vermesi (Müslim, İmâre, 17.) ve ümmeti adına bu hususta endişe taşıması (Buhari, 3147.) onun yaklaşımının yansımalarıydı.

Tüm bunlar elbette toplumun önünde olmaktadır ve halk ölçünün ne olması gerektiğini bizatihi görüyordu. Hiç şüphe yok ki her cuma hutbesinde okunan ve Allah Resulü'nün hayatında düstur edindiği şu ayet bizim için de zorunlu bir prensiptir: "Şüphesiz Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlarına yardım etmeyi emreder; hayâsızlığı, fenalık ve azgınlığı da yasaklar. O, düşünüp tutasınız diye size öğüt veriyor." (Nahl, 16/90.)

İhtiyaç sahiplerini gözetmek

Kur'an'ın sosyal dayanışma çerçevesinde üzerinde en çok durduğu ibadet; zekât ve sadakadır. Bu çerçevede yüz kadar ayet son kitapta yer alır ve bunun başa kakılmamasına bilakis ahiret sermayesi olarak kabul edilmesine dikkat çeker.

Böylece ihtiyaç sahiplerine yardımcı olanların yaptıkları infak vesilesiyle kibirlenmemesini, mütevazı olmasını ve yardımı ibadet aşkıyla yapmalarını öğretir. Hiç şüphe yok ki insanın kendi kazancından, onda hiçbir katkısı olmayan birine hisse ayırması nefse çok zor gelir. Kur'an'ın bu hasleti müminlere kazandırması ve infakın malı eksiltmeyeceğine bilakis berekete vesile olacağına değinerek teşvik etmesi (Bakara, 2/276.) Müslümanlar arasında tesis etmeyi hedeflediği kardeşlik hukuku açısından olağanüstü bir uygulamadır.

Kur'an'ın buyruklarını hayatına rehber edinen Resulullah'ın bir peygamber olması yanında toplum önderi olarak zekât ve sadakayla ilgili uygulamalarına baktığımızda, sürekli olarak ihtiyaç sahiplerini gözettiğini ve hatta fakirleri kendisine önceliğini görürüz. Elde edilen ganimetlerin dağıtımında Medine'deki ihtiyaç sahipleri yanında başka şehirlerdeki muhtaçları bile düşünmesi dikkat çekicidir. Hiç şüphe yok ki onun, dünya malını yığmak yerine Müslüman kardeşlerini düşünerek infaki hayatının vazgeçilmez bir uygulaması yapması, onu gören müminleri de infak etmeye teşvik etmekteydi. Resulullah'ın maddi fedakârlığını gören zenginler bir yana, sadece geçimlik bir imkâna sahip olanların bile ellerindekileri Allah yolunda cihada ve muhtaç kişilere sunmak için birbirleriyle yarışması, Hz. Peygamber'in Allah'ın buyruklarını hayatında tatbik etmesinin toplumsal yansımasydı.

İnsan onurunu gözetmek

Merhum hadis bilgini Abdulfettâh Ebu Gudde Hz. Peygamber'in insanlar arası ilişkilerini özetlerken şöyle söyler: "Hz. Peygamber kendisini şu üç şeyden geri çekmişti: 1. Çekilmek. 2. Çok konuşmak ve çok mal edinmek. 3. Kendisini ilgilendirmeyen şeylere karışmak. İnsanlara karşı da şu üç şeyi terk etmişti: 1. Başkalarını kınayıp ayıplamak. 2. Başkasının kusurlarını araştırmak. 3. Sevabı olmayan konularda konuşmak." (Ebu Gudde, Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed, s. 31.) Nitekim Hz. Ali, Resulullah'ın insanlara olan muamelesini anlatırken şöyle der: "Resulullah daima güler yüzlü, güzel ahlaklı, yanındakilere karşı nazik davranan bir insandı. Kaba ve sert konuşan, kötü davranan, bağırıp çağıran, kötü konuşan, insanları ayıplayıp duran, onları aşırı metheden biri değildi. Hoşuna gitmeyen şeyleri fark etmemişliğe verirdi. Kendisinden bir şey ümit edenin ümidini kırmazdı, ondan beklentisi olanı eli boş çevirmezdi." (Tirmizi, Şemâil, s. 199.) Hz. Ali bu sözü söylerken sanki şu ayeti tefsir ediyor gibiydi: "Eğer kaba, katı yürekli olsaydın, onlar senin etrafından dağılıp giderlerdi." (Âl-i İmran, 3/159.)

Onun müminler arası ilişkilerin nasıl olması gerektiği, başka bir ifadeyle insan kazanma sanatındaki uygulamalarından sadece ikisini sunacak olursak Kur'an'ı kendisine rehber edinmiş olan son elçinin büyüklüğü daha iyi anlaşılır:

1. Hz. Peygamber bir insanın uyandırılması gereken bir hatasını

öğrendiğinde ikazını isim vermeden herkesin önünde yapar, böylece benzeri hataya düşenlerin kendilerini düzeltmelerini sağlardı. (Müsned, 12065.) Bu yolla yanlış yapanın onurunu korumuş ve kendisinden uzaklaştırmamış olurdu.

2. Bulunduğu mecliste herkesin önünde hata yapanları tatlı üslupla uyarma şekli de bizim için ders alınması gereken bir husustur. Muâviye b. Hakem es-Sulemî bu bağlamda şunu anlatıyor: "Bir keresinde Resulullah ile birlikte namaz kılariken cemaatten biri aksırverdi. Ben de hemen 'yerhamukellâh' dedim. Cemaattekiler bana sert sert baktılar. Ben, 'Vay başıma gelenler! Size ne oluyor ki bana öyle bakıyorsunuz?' dedim. Bunun üzerine elleriyle uyluklarına vurmaya başladılar. Beni susturmaya çalıştıklarını anlayınca susuverdim. Resulullah namazı bitirince beni çağırırdı. Anam babam ona feda olsun, ne ondan önce ne de ondan sonra Hz. Peygam-

Hz. Peygamber'e
bakan bir
Müslüman,
Kur'an'ın
öngördüğü
insanın sahip
olması gereken
ahlaki değerleri
onun üzerinde
görebilirdi.

ber kadar güzel öğreten hiçbir muallim görmedim. Vallahi beni ne azarladı, ne dövdü, ne de ağır konuştu. (Sadece) şunu söyledi: 'Şu namaz var ya, onda insan kelâmından hiçbir şey konuşmak doğru olmaz. O ancak Allah'ı anmak (tesbih), O'nu büyülemek (tekbir) ve Kur'an okumaktan ibarettir.'" (Müslim, 537.) Allah Resulü namazda sağa sola bakmanın uygun olmadığını da ayrıca ifade edecektir. (Buhari, 751; Tirmizi, 589.)

Sözü eyleme geçirmenin vaktidir

Allah Resulünün örnekliliği hususunda söylenecek çok şey vardır. Kur'an ve hadis kitapları bu hususta bizleri ziyadesizle aydınlatmaktadır. Esasında bu meselede herkesin belli bir düzeyde bilgisi de vardır. Lakin İslam dünyasının günümüzdeki hâline bakıldığında ortada bir sorun ve eksiklik olduğu hakikattir. Bu yüzden maziden bahsetmekle yetinmek yerine onu hayatımıza yansıtmakla ve Allah Resulünü gündelik hayatımıza rehber yapmakla görevliyiz. Dolayısıyla asolan eylemin sözün önüne geçmesidir. Merhum İslam bilgini Şuayp Arnavut'un sözü temel ölçümüz olmalıdır: "Biz elbette herkesin Müslüman olmasını isteriz. Bununla birlikte hiç kimsenin Müslüman olmasına ihtiyacımız da yoktur. Çünkü bir milyar altı yüz milyonuz. Bizim ihtiyacımız olan şey, İslam dünyasının Allah ve Resulünün istediği gibi Müslüman olmasını sağlamaktır. Bu gerçekleşirse insanlar İslam'ı kabul etmeye zaten koşacaklardır." ■